

Naar aanleiding van ons telefoongesprek van zojuist geeft ik u de tekst van de redengevende omschrijving van het complex, dat wil zeggen de reden om Vogeldorp als gemeentelijk monument aan te wijzen:

Bureau Monumentenzorg Amsterdam

Inleiding

Deze waardestelling over Vogel- en Disteldorp werd geschreven naar aanleiding van de voordracht van beide dorpen op de gemeentelijke monumentenlijst. Het is een aanvulling op de waardestelling die in februari 1996 werd geschreven in opdracht van het Bureau voor Projectbegeleiding en Advisering van de Stedelijke Woningdienst Amsterdam, dat voor het Woningbedrijf Amsterdam, Vestiging Noord onderzoek doet naar de mogelijkheden om te komen tot een plan van aanpak voor de woningen in Disteldorp, vogeldorp en Tuindorp Oostzaan. Deze buurten werden rond 1920 door de toenmalige Gemeentelijke Woningdienst gebouwd als semi-permanente complexen en zijn sindsdien, ondanks hun beoogde beperkte levensduur, een of meerdere keren opgeknapt.

Bij de beantwoording van deze vraag spelen naast technische en financiële aspecten ook sociale, stedenbouwkundige en architectonische, culturele en maatschappelijke overwegingen een rol. Dit rapport over de cultuurhistorische betekenis van de drie tuindorpen moet bijdragen aan een juist begrip van de meer immateriële waarden die in de complexen besloten liggen, opdat deze component in de afwegingen voldoende aandacht zal krijgen. Gezien de aard van de opgave worden tevens aanbevelingen gedaan voor de met het oog op de toekomst van de dorpen te nemen beslissingen.

Algemeen

In haar advies aan het hoofd van het Bureau Monumentenzorg d.d. 10 januari 1995 bestempelde de Begeleidingscommissie MSP Amsterdam Noord onder voorzitterschap van prof. dr. M. Bock de tussen 1910 en 1940 benoorden het IJ ontstane woonwijken als een in Nederland uniek uitbreidingsgebied, dat in sociaal-cultureel, stedenbouwkundig en architectonisch opzicht dient te worden beschouwd als een monument van nationaal belang.

Het betreft hier ten oosten van het Noordhollandsch Kanaal de wijken rond het Spreeuwenpark, Zwanenplein en Pluivierplein, Vogeldorp, Tuindorp Nieuwendam en Tuindorp Buiksloot, en ten westen van het kanaal Disteldorp, de Van der Pekbuurt, Tuindorp Oostzaan, de wijk rond het Gentiaanplein en de Resedastraat, de Bloemenbuurt en Tuindorp Buiksloterham (Floradorp). In het kader van het MSP wordt overwogen deze structuren, in samenhang met hun bredere stedenbouwkundige context, de status van beschermd stadsgezicht te geven.

Het complex van tuindorpen en tuindorpachtige wijken in Amsterdam Noord vormt een zeldzaam onversneden illustratie van de-toenmalige denkbeelden van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij, die onder invloed van de eind vorige eeuw door Ebenezer Howard ontwikkelde Tuinstadgedachte in 1919 de 'tuinstadsbouw' in haar gemeenteprogramma opnam. Drijvende krachten achter het sociaal-democratische volkshuisvestingsbeleid in Amsterdam waren A. Keppler, inspecteur bij de Dienst Bouw- en Woningtoezicht en sinds 1915 directeur van de toen opgerichte Woningdienst, J.W.C. Tellegen, directeur van Bouw- en woningtoezicht en sinds 1915 burgemeester van Amsterdam en F.M. Wibaut, sociaal democratisch gemeenteraadslid en sinds 1915 wethouder van volkshuisvesting.

Bijgestaan door aan de SDAP gelieerde architecten als H.P. Berlage, J.C. van Epen en J.H.W. Leliman en door besturen van woningbouwverenigingen, en geholpen door de geïsoleerde ligging van het stadsdeel, maakten zij Amsterdam Noord tot een uniek uitbreidingsgebied waarin de

volkshuisvestingsdenkbeelden van de Sociaal-democratie - gestoeld op het ideaal van de eengezinswoning in een tuindorp - als nergens anders in de stad werden gerealiseerd.

Behalve sociaal-culturele en sociaal-politieke betekenis hebben de tuindorpen in Amsterdam Noord grote stedenbouwkundige en architectonische waarde, die deels wordt ontleend aan hun relaties met de in het gebied aanwezige prestedelijke bebouwing en historisch belangrijke landschappelijke elementen. De door de woningbouwverenigingen gerealiseerde wijken zetten het stedenbouwkundige werk van Berlage voort en worden gekenmerkt door gesloten bouwblokken met veelal bovenwoningen op de verdieping, symmetrisch opgebouwde stratenplannen en zorgvuldig vormgegeven straat- en pleinruimten.

De tuindorpen die werden ontworpen door de Woningdienst bestaan uit eengezinswoningen met tuin, en hebben veel meer een open en dorpachtig karakter doordat de groene straten, pleinen en binnenterreinen ruimtelijk in elkaar overvloeien. De hoge mate van standaardisering brengt in deze buurten een sterke visuele eenheid tot stand, terwijl het stedenbouwkundige plan en de architectonische detaillering voor afwisseling en verscheidenheid zorgen. Karakteristiek zijn ook de voorzieningen als winkels, badhuizen en verenigingsgebouwen en hun specifieke situering binnen het geheel. Disteldorp, Vogeldorp en Tuindorp Oostzaan zijn sprekende voorbeelden van deze schilderachtige wijken die tijdens het Interbellum door de Woningdienst werden gerealiseerd.

De nooddorpen

Tegen het eind van de Eerste wereldoorlog werd in verschillende Nederlandse steden overgegaan tot de bouw van noodwoningen. Door de sinds 1915 gestegen rente en de hoge kosten van bouwmaterialen als gevolg van de oorlog was de woningbouw praktisch tot stilstand gekomen, en bovendien was het neutrale Nederland een uitwijkplaats geworden voor verschillende landslieden die huisvesting zochten. In Amsterdam werden in 1918-1919 door de Gemeentelijke woningdienst met B.T.Boeyinga als projectarchitect Disteldorp en Vogeldorp als semi-permanente complexen voor een periode van 35 jaar gebouwd op voor de industrie bestemde terreinen in respectievelijk de Buiksloterham en de Nieuwendammerham. Het ontwerp was afkomstig van de Gemeentelijke woningdienst, de bouw werd gefinancierd door de uit hetzelfde jaar stammende Woningnoodwet. In tegenstelling tot het in 1917 gebouwde en twaalf jaar later gesloopte houten noodwoningencomplex Obelt aan het Tolhuiskanaal, bijgenaamd de 'sinaasappelkistjes van Wibaut', waren de woningen in de dorpen voor die tijd aantrekkelijk en solide en voldeden zij aan de minimumeisen van de bouwverordening. 'Wat niemand ooit heeft kunnen verwachten is verwezenlijkt', schreef een trotse Keppler kort na de voltooiing in het Tijdschrift voor Volkshuisvesting: 'Het eengezinsarbeiders-huis uit steen gebouwd heeft zijn intrede in de hoofdstad gedaan. Wat dit betekent behoeft ik zeker in dit tijdschrift niet nader te verklaren.'

Disteldorp en Vogeldorp vormden niet alleen de eerste werkelijke 'tuinstadsbouw' in Amsterdam Noord, zoals de directeur van de Woningdienst vaststelde, zij zouden tevens een vingeroefening blijken te zijn voor de later door de dienst uitgevoerde woningbouwcomplexen als Tuindorp Oostzaan en Tuindorp Nieuwendam. De op betonplaten gefundeerde en in lichte constructie uitgevoerde bebouwing bestond uit slechts twee typen woningen - het 'bungalowtype' en de eengezinswoning met een bruikbare zolderverdieping - die op verschillende manieren waren verkaveld.

Bekend is dat verkavelingswijzen in de nooddorpen beschouwd kunnen worden als experimenten voorafgaand aan de bouw van de tuindorpen in Amsterdam Noord. Uit de woningplattegronden blijkt dat dit ook geldt voor woningplattegronden op het gebied van de sociale woningbouw. De hoog- en laagbouwblokken, die al vanaf het begin op die manier werden aangeduid, bevatten namelijk een grote variëteit aan plattegronden en aan verschillende plattegrondcombinaties per blok. Een en ander is vervolgens zichtbaar aan de gevelopbouwen. Zeer interessant is dat dezelfde -in wezen volkomen

gestandaardiseerde- types gebouwd werden en overzichten in het archief laten zien dat de aantallen te bestellen aanrechten voor beide dorpen samen geldt. En ook het ontwerp van de dagwinkelpanden is voor beide dorpen zijn identiek.

In totaal werden er in Vogel- en Disteldorp 161 'hoogbouwoningen' gebouwd in de langwerpige blokken van één bouwlaag met kap. De diverse plattegronden werden aangeduid als A, Ax en Axx, de variaties zijn bijvoorbeeld gebaseerd op het aantal slaapkamers (waardoor de situering en grote van de keuken wisselt), en de plaats van de w.c. die in een enkel geval zelfs op de verdieping is! De plattegrond van het meest voorkomende A-type is uitermate eenvoudig: op de begane grond geeft de deur toegang tot een klein portaal die naar de trap en de aan de straatzijde gelegen woonkamer leidt. Vanuit de woonkamer is vervolgens een halletje aan de tuinkant te bereiken, die toegang geeft tot de w.c., een berging, de keuken en de binnentuin. De zolderverdieping biedt op haar beurt plaats aan twee slaapkamers. Per woning is op de begane grond steeds sprake van een voor- en achterdeur en een drie ramen breed venster, zowel voor als achter. Lichttoetreding in de slaapkamers op zolder vindt plaats middels dakkapellen, qua breedte en plaatsing gerelateerd aan de ramen op de begane grond. Opvallend is overigens dat de zijkanten van de dakkapellen niet van hout, maar van baksteen zijn. In veel gevallen zijn de kapse kanten benut om daarin de voordeur van de hoekwoning te plaatsen, de keukens te voorzien van extra licht middels een twee ramen brede vensterpartij en beide slaapkamers van een klein rechthoekig raam te voorzien. Qua plaatsing zitten de deur en het keukenraam naast het midden, zodanig dat de twee daarboven zittende slaapkamerramen op de zolderverdieping er precies tussen zouden kunnen. De voordeuren van de overige woningen zijn steeds twee-aan-twee geschakeld. Het gevelritme van, bijvoorbeeld, een blok met 6 woningen is derhalve: 2 ramen; 2 deuren; 2 ramen; 2 deuren en tot slot weer 2 ramen (a-a-b-b-a-a-b-b-a-a).

De gevel van de begane grondverdieping is van baksteen met enigszins verdiept daarin de voordeuren en raamkozijnen. De deuren wekken met de in drie ramen verdeelde bovenlichten een elegant smalle indruk. Direct boven die rollaag van de bovenlichten begint de horizontaal getrapte weeg: een specifieke betimmeringswijze die de landelijke bebouwing van de (dijk)dorpen in Noord vaak te zien geeft. Vergelijkbaar met de manier waarop dakpannen elkaar overlappen ligt de bovenste plank steeds onder een kleine hoek over de plank eronder. Ze zijn vrij ruw gelaten en in de teer of carboleum gezet; een gangbare en goedkope wijze om hout tegen weersinvloeden te beschermen. Behalve dat dit normaliter gebruikt werd voor gebruiksgebouwen zoals schuren en werven, geven Nederlandse noodwoningen dit vaker te zien geven, waarmee het een typerend aspect is. Het beschot in de nokken van de kapse kanten is verticaal aangebracht.

Waren bovengenoemde woningen al klein -men maakte voor de bouw van de noodwoningen een uitzondering op de voorschriften van de Woningwet uit 1901- in het tweede woonblokje werden enkele zo mogelijk nog kleinere woningen ondergebracht. Weliswaar hebben deze zogenaamde 'bungalowblokken' ook zadeldaken met de nokrichting parallel aan de straat, maar ditmaal bevat die geen kapverdieping. In totaal werden in de laagbouw 63 woningen ondergebracht. Uiterlijk verschilt de laagbouw van de hoogbouw dankzij de geringe bouwhoogte in het de voorgevel zit zonder houten beschot en zijn er geen dakkapellen. Het uiterlijk is daardoor een stuk soberder dan die van de hoogbouw. Wel heeft het bungalowtype een uitbouw aan de achterzijde met daarin een vanuit de keukens te bereiken halletje die toegang geeft tot de w.c. en een kleine berging. De uitbouwen geven de achtergevels een plastische geleiding en ze verlevendigen in sterke mate de geboden doorkijkjes op de binnentuinen. De verschillende woningplattegronden B, C, D en F (met daarbinnen subverdelingen van -x en -xx typen), grijpen als legostukjes om-en-om in elkaar, zodanig dat de ene woning een extra raam aan de voorzijde heeft en de volgende een aan de achterzijde. Het basis-gevelritme van een standaardblok van 4 woningen bestaande uit B- en C-plattegronden is als volgt: 1 groot, 1 klein, 1 groot raam, 2 deuren, 1 groot, 1 klein, 1 groot raam (a-b-a-c-a-b-a). In het onderhavige geval horen de twee kleine ramen bij de middelste woningen en worden de hoekwoningen aan de kapse kant ontsloten,

waar ze ook een extra raam hebben. De plaatsing van de uitbouwen aan de achtergevels alterneert op haar beurt op basis van hiervan.

Voor beide typen geldt dat Boeyinga zich een meester toont in een spel met even en oneven aantallen woningen per blok en in sommige gevallen het al-dan-niet ontsluiten van de hoekwoningen aan de kopse kanten. Het resultaat is een grote variëteit aan symmetrische en asymmetrische gevels, zonder dat het ooit rommelig wordt. Zowel de verkavelingen, als de architectuur zijn gebaseerd op variaties op een thema waarmee Boeyinga erin slaagde Vogel- en Disteldorp met gebruikmaking van dezelfde bebouwing in karakter wezenlijk van elkaar te laten verschillen.

Een ander nog niet genoemd typisch 'Boeyinga-element', zijn de poorten die ook later in Tuindorp Nieuwendam toegepast werden. In een aantal gevallen zijn twee woonblokken aan elkaar gekoppeld simpelweg door het zadeldak en de horizontale beplanking te laten doorlopen. De overspanning wordt ondersteund door vierkante, houten staanders, met aan weerszijden daarvan een smalle en in het midden een brede doorgang. De eerste planken boven het middendeel verkorten trapsgewijs naar het midden toe waardoor op uitermate eenvoudige wijze een poortvorm ontstaat. De houten pilaren zijn overigens in Vogeldorp decoratief bewerkt met een abstract reliëf. De geringe bouwhoogte, de langwerpige bouwlichamen, de zadeldaken met de nokrichtingen evenwijdig aan de straat, de horizontale beplanking en de licht overkragende daklijsten geven de bebouwing een overwegend horizontale belijning, slechts onderbroken door het verticaliserende accent van de deuren en de schoorstenen. Het geheel resulteert in een open en landelijke karakter dat beide dorpen kenmerkt. De pittoreske boerse finishing touch ligt in het kleurengamma van bruinrode baksteen, de zwartbruin geteerde beplanking, de witte kozijnen, deurposten en dakranden, donkergroene voordeuren en oranje-rode dakpannen daken.

Verder worden de dorpen gekenmerkt door enkele bijzondere gebouwen met een gemeenschappelijke functie: het badhuis, een administratiegebouw, winkelgebouwen aan beide centrale pleinen en het verenigingsgebouw 'Ons Huis'. De administratie-gebouwen zijn in beide dorpen inmiddels verdwenen; het verenigingsgebouw 'Ons Huis' staat er alleen nog in Disteldorp, zij het in sterk aangetaste vorm. Daarnaast kende Disteldorp ook nog een tweetal blokken met bergingen en was er in een van de winkelgebouwen een wasserij ondergebracht. In Vogeldorp staat nog altijd de voormalige brandweer- annex politiepost. De winkelpandjes lijken qua opbouw op de woonblokken van een verdieping met kap, ditmaal met grotere ramen en steeds twee winkeldeuren naast elkaar. Het dorpse aandoende 'winkelkarakter' is verkregen dankzij de luifels, net onder de dakrand. De badhuizen hebben een vierkant bouwlichaam van baksteen met een tentdak van grijze dakpannen en opvallende witte houten beplanking juist onder het overkragende dak waarin enkele hoog geplaatste vensters zitten. De voormalige badhuizen lijken sterk op elkaar, maar zijn niet identiek; verschillen zijn te vinden in de indeling en de detaillering van onder meer de ramen en daklijsten. Overigens is van ieder badhuis geen van de vier zijden gelijk aan de ander, noch is een ervan symmetrisch. De voormalige brandweer- / politiepost van een bouwlaag met zadeldak, heeft een rechthoekige uit baksteen opgetrokken onderpui. Net onder de raamkozijnen is de gevel verder horizontaal beplankt met hout afgewisseld met stenen muurdammen. De dakpartij is opmerkelijk dankzij de 'dakkapellen' die opgenomen zijn in de daklijst met een verticaal beschot.

In deze algehele opzet toont zich de invloed van Raymond Unwin, die, op zijn beurt geïnspireerd door het werk van Camillo Sitte, in *Town Planning in Practice* (1909) had gedemonstreerd hoe de specifieke schakeling en situering van woonblokken kan worden gebruikt om stedenbouwkundige ruimten te vormen en bijzondere effecten te bereiken. Dit gebeurde onder meer met behulp van open hoeken, plaatselijk terugspringende rooilijnen en een bewust tot stand gebrachte afwisseling van kop- en langsgevels. Kenmerkend voor de tuindorpen zijn daardoor de graduele overgangen van openbare naar semi-openbare en privéruimten. Ook beide nooddorpen laten dit zien: de blokken zijn per straat tenminste opgedeeld in twee korte blokken en de koppen zijn 'losgeknipt' van de zijkantten. Hierdoor

zijn er doorkijkjes ontstaan op de gemeenschappelijke binnentuinen (sommige waren bestemd als bleekveld), terwijl de ruimtes direct aan de woningen privé voor-en achtertuintjes vormen. De wijze van bestrating -oorspronkelijk grind en klinkers- droeg verder bij aan de kleinschalige, boerse uitsraling van de dorpen. De hiërarchie in de openbare ruimte werd eenvoudig vorm gegeven door het centrale plein te accentueren doordat het een klinkerlaag hoger is dan de rest.

Het is deze structurele samenhang van stedenbouwkundige opzet, architectonische invulling en inrichting van de openbare 'ruimte die de nooddorpen tot zeer waardevolle gebieden maakt waarin reeds verschillende ingrediënten van het latere Tuindorp Oostzaan en Tuindorp Nieuwendam kunnen worden herkend. Door de lage bebouwing met zadeldaken en een gedeeltelijke houten bebording, de open blokken met voor- en achtertuintjes en het zorgvuldig ontworpen stratenpatroon met pleintjes hebben beide buurten een landelijk karakter en dragen zij in belangrijke mate bij aan de tuindorpydille van Amsterdam Noord. Om deze reden werd Vogeldorp in het Monumenten Inventarisatie Project aangewezen als een gebied met bijzondere waarde. wat dit betreft bestaat er echter geen noemenswaardig onderscheid tussen de beide dorpen, hoewel hun stedenbouwkundige structuur duidelijk verschilt.

Disteldorp

Disteldorp bestond oorspronkelijk uit 224 woningen, winkels, een administratiegebouwtje, een badhuis en een verenigingsgebouw voor Ons Huis dat was ontworpen door Jan de Meijer. De structuur werd bepaald door de gebogen Distelweg, het Buiksloterkanaal en het Johan van Hasselkanaal-west. De ligging aan de kruising van deze waterwegen, grenzend aan de in het westen gesitueerde industrie, geeft het dorp een bijzondere waarde, die slechts in beperkte mate is aangetast door de demping van het oostelijke deel van het kanaal in de jaren twintig en de bouw van het ziekenhuis van K.L. Sijmons (het huidige Galaxy Hotel) in de jaren zestig.

In vergelijking met Vogeldorp heeft Disteldorp een onregelmatige structuur, met in lengte variërende en gebogen straten die slechts in sommige gevallen een rechte hoek met elkaar maken. Als gevolg hiervan vertoont het dorp op verschillende plekken het rustieke beeld van een organisch gegroeide kleine nederzetting, en herbergt het een grote variëteit aan met de straatruimte in open verbinding staande, veelal gemeenschappelijke tuinen.

Bijzondere elementen in het dorp zijn in het noordwesten de open hoek met plantsoen aan het water, collectieve voorzieningen als het voormalige verenigingsgebouw en het badhuis, het aan drie zijden omsloten Distelplein met de winkels en de 'brede' Lange Distelstraat die als ruggegraat van het plan fungeert en als overbouw van zijstraten een tweetal houten poorten heeft. Met dit laatste wordt een historisch architectonisch motief geïntroduceerd, dat de gevelwand van deze 'hoofdstraat' continuïteit geeft en ondanks de grote openheid een zekere geslotenheid in het geheel brengt. Deze poorten keren terug in de ontwerpen voor Vogeldorp en de Tuindorp Oostzaan en Nieuwendam.

Vogeldorp bestond oorspronkelijk uit 313 woningen en herbergde naast winkels, een administratiegebouwtje, een badhuis in de vorm van een kleine stolpboerderij en een Ons Huis een politie- en een brandweerpost. Het dorp was, meer nog dan Disteldorp, geïsoleerd gelegen tussen het Vliegenbos, het Johan van Hasselkanaal-oost en de industrie langs de noordzijde van dit water. De recente demping van het kanaal heeft het karakter van Vogeldorp als een min of meer zelfstandige enclave verzwakt, een proces dat zich bij de toekomstige bebouwing van het gewonnen land zal voortzetten. Niettemin is het dorp van verschillende kanten nog duidelijk waarneembaar als een van oorsprong aparte stedenbouwkundige entiteit met eigen gemeenschappelijke voorzieningen.

De kromming in de Zamenhofstraat (voorheen Plaatijzerweg) heeft niet, zoals in Disteldorp, geleid tot een onregelmatige stedenbouwkundige structuur. Vogeldorp kent een orthogonaal en zo veel mogelijk

symmetrisch stratenplan, met een lengte-as in de vors van de Lange Vogelstraat die aan weerszijden ter plekke van zijstraten poorten in de gevelwand heeft en verder een bijzondere opeenvolging van stedelijke ruimten kent in de vorm van het Vogelplein halverwege en het Vogelplantsoen aan het eind van het dorp. Aan het rechthoekige plein bevonden zich de winkels en een wasinrichting, het thans als speelplaats fungerende plantsoen is een ruimte die, geheel in overeenstemming met het dorpse karakter van de wijk, het midden houdt tussen een brink en een bleekveld waaromheen de huizen schijnbaar achteloos zijn gegroepeerd.

Als gevolg van deze regelmatige opzet wordt het beeld in Vogeldorp beheerst door gesegmenteerde maar doorgaande straatwanden en lange zichtlijnen, niet alleen langs de randen en in de straten zelf maar ook in de tuinen achter de woningen. Langs de achtergevels van de in lengterichting gesitueerde blokken eengezinswoningen, die losliggen van de 'bungalowtypen, in de dwarsstraten, zijn soms verrassend lange doorkijken mogelijk die het open karakter en de regelmatige opzet van het dorp versterken en zorgen voor een boeiende ruimtewerking. Dit is met name het geval achter de woningen aan de Zamenhofstraat tussen de Tweede en de Zesde Vogelstraat.

Heden en toekomst

Uiteraard hebben de beide complexen in de loop der tijd de nodige aanpassingen ondergaan waardoor het aanzien ervan is gewijzigd. Zoals gezegd hebben in het geval van Disteldorp en Vogeldorp infrastructurele ingrepen en bouwactiviteiten in de directe omgeving hun stedenbouwkundige situering enigszins doen veranderen. In de dorpen zelf zijn de smalle straten inmiddels geasfalteerd, zoals de gehele inrichting van de openbare ruimte is toegerust voor het gebruik van de auto. Verder is naast de reeds genoemde sloop van een aantal gebouwen, een enkele woning in de tweede wereldoorlog als stookhout in rook opgegaan. Daarnaast werden al spoedig na oplevering drempels tegen inregening geplaatst; werden de schoorstenen, oorspronkelijk met een halfronde kap, verlengd in verband met rookoverlast; staan de huidige bakstenen uitbouwen op de ontwerptekeningen gepotdekseld aangegeven; zijn de bloembakken in de vensterbanken verloren gegaan; waren de luifels al in 1926 aan vernieuwing toe, toen ook de buitenzijden opnieuw werden geschilderd en werden vochtproblemen tijdens een opknappbeurt in 1932 opnieuw aangepakt. Na de oorlog zijn op diverse momenten na besluit tot handhaving van de noodwoningen (1953, 1967 en 1983) kleine renovaties gepleegd waaronder het systematisch plaatsen van douches in 1982. Tot slot zijn er verschuivingen opgetreden in de begrenzingen van de openbare, semi-openbare en privérúimtes en wordt het straatbeeld op menige plaats verstoord door bouw- c.q. decoratieactiviteiten van de bewoners. Al met al hebben deze (onderhouds)werkzaamheden in belangrijke mate afbreuk gedaan aan de oorspronkelijke detaillering van de architectuur en de sfeer van de nooddorpen.

Niettemin is de hierboven aangeduide cultuurhistorische betekenis van de buurten niet structureel aangetast en zijn Disteldorp en Vogeldorp gebieden met bijzondere waarde waarvan het streven naar integrale instandhouding voorop dient te staan. Hierbij moet worden bedacht dat de twee dorpen niet alleen een opmerkelijk onderdeel uitmaken van het op zichzelf al zeer belangrijke complex van tuindorpen dat in de eerste decennia van deze eeuw in Noord werd gebouwd, maar dat zij tevens zeldzaamheidswaarde hebben als een van de weinige, zo niet het enige, nog volop functioneren~ de overblijfselen van de diverse nooddorpen die aan het eind van de Eerste Wereldoorlog in ons land werden gebouwd. Het feit dat ondanks de aanvankelijk voorziene beperkte levensduur de dorpen in de loop der tijd vanuit een kennelijke wens tot conservering telkens weer voor de volgende decennia werden opgeknapt, pleit ervoor niet de historische vergissing te begaan na tachtig jaar alsnog over te gaan tot sloop of de buurten door bouwkundige ingrepen structureel in hun waarde aan te tasten.

Wat betreft dit laatste moet worden geconcludeerd dat Disteldorp en Vogeldorp, gezien enerzijds hun kleinschaligheid en anderzijds de afgewogen eenheid van stedenbouwkundig plan, bebouwing, groenvoorziening en, openbare ruimte, weinig tot niets kunnen verdragen zonder dat hun

karakteristieken en waarden geweld wordt aangedaan. Zelfstandige toevoegingen in de vorm van nieuwbouw zijn door de beperkte ruimte onmogelijk, terwijl vergrotingen van bestaande bouwvolumes, zowel verticaal als horizontaal, ten koste zullen gaan van het landelijke karakter en de openheid en het bestaande beeld te veel zullen aantasten.

Het streven naar handhaving van de dorpen in hun huidige verschijningsvorm impliceert dat mogelijk gewenste vergroting van woningen intern dient te gebeuren, dat wil zeggen door middel van gehele of gedeeltelijke samenvoeging. Tevens zal, teneinde de verzorgde en voor het karakteristieke beeld van de dorpen essentiële baksteenarchitectuur te behouden, eventueel noodzakelijke isolatie aan de binnenzijde van de woningen moeten worden aangebracht.

Het complex is op 28-3-2000 aangewezen als gemeentelijk monument. Als monumentenbezitter is het overigens van belang om kennis te nemen van ons Beleidskader (voluit: "Beleidskader voor het toetsen van ingrepen of herstel van monumenten"). Voor vragen over evt. wijzigingen en ingrepen kunt u altijd even contact met mij opnemen.

Degene bij wie u wellicht te rade kunt gaan over de aanwijzingsprocedure en of er bezwaren waren is Mw. Ambagtsheer: J.Ambagtsheer@amsterdam.nl, 020 252 9039. Hopelijk kan zij u bij de juiste afdeling brengen.

Overigens is

Met vriendelijke groet,

Clemens Temmink
Monumentenadviseur
Monumenten en Archeologie

Gemeente Amsterdam

T 020 251 4945
c.temmink@amsterdam.nl

Bezoekadres Herengracht 482
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam